

Houtige biomassa voor energietoepassingen

Position paper, ingestemd door de Algemene Ledenvergadering op 29-08-2020

Inleiding

Milieudefensie zet de komende jaren, conform het ABP, al haar middelen in voor een Eerlijke Omschakeling naar een klimaatrechtvaardige samenleving. Deze omschakeling is hard nodig om de kwaliteit van het leven op aarde voor de huidige én toekomstige generaties te behouden en te verbeteren. Om dit mogelijk te maken moeten de structurele oorzaken van klimaatverandering worden aangepakt.

Biomassa is een breed begrip en de inzet van de verschillende soorten biomassa is zeer divers. Biomassa kan alles beslaan van boomstammen en bladeren tot veevoer, huishoudelijk afval en mest. Het wordt ook voor veel verschillende doelen ingezet: als grondstof in de bouw, in de chemie en in de voedselketen maar ook bij energie opwekking. Het is niet mogelijk om één positie in te nemen voor de verschillende productieprocessen en toepassingen van biomassa. In dit position paper beperken we ons tot de productie en inzet van houtige biomassa voor elektriciteit en warmte.

Houtmisbruik dreigt

De Nederlandse energievoorziening is voor 90 procent gebaseerd op fossiele brandstoffen (2020). Van de duurzame energie die we gebruiken is op dit moment ruim 60 procent afkomstig uit biomassa, via verbranding, vergisting en vergassing. Een groeiend aandeel van die biomassa wordt geïmporteerd. Hoewel veel biomassa wordt gezien als afval of restmateriaal, is het ook een onderdeel van een internationale handelsketen. Met andere woorden: het restmateriaal is een industrie op zichzelf geworden.

Omdat biomassa een steeds belangrijker rol speelt in de energievoorziening zorgt het ook voor extra druk op natuur (houtkap) en landbouwgronden (verdringing voedselgewassen). Het verdringt ook de inzet voor hoogwaardige toepassingen (bijvoorbeeld hout voor meubels en gebouwen). Duurzame energie zoals uit zon en wind groeit hard, maar is nog steeds een schaars goed. Om toch de doelstellingen van het klimaatakkoord van Parijs te kunnen halen, zet een aantal koopkrachtige landen in op de verbranding van houtige biomassa. Zij kopen op de wereldmarkt hout(pellets) in wat ten koste kan gaan van bossen, biodiversiteit en samenlevingen die minder mogelijkheden

hebben om over te stappen van fossiel naar hernieuwbare energie. De verwachte heilzame effecten van biomassaverbranding op het klimaat staan bovendien zeer ter discussie. Veel soorten biomassa blijken in de praktijk helemaal niet klimaatneutraal in te zetten voor energie.

Nu er een mondiale handel in (houtige) biomassa is ontstaan, liggen houtmisbruik en allerlei negatieve sociale en ecologische effecten in de landen van herkomst op de loer. En deze zijn vaak moeilijk zichtbaar voor eindgebruikers van de opgewekte energie. Er zijn veel

commerciële partijen die weinig aandacht hebben voor deze negatieve effecten. Voor hen draait het, zo lijkt het, alléén om het verkrijgen van de grondstof.

De vraag is daarom hoe en in welke mate biomassa kan bijdragen aan een klimaatneutrale energievoorziening in Nederland zonder hier en elders biodiversiteit en samenlevingen te benadelen. En als er al biomassa duurzaam beschikbaar is, hoe garanderen we dan dat Nederland daar geen onevenredig grote claim op legt? Hoe garanderen we dat er geen schade optreedt aan de natuur en de volksgezondheid? En hoe stellen we zeker dat biomassaverbranding niet zorgt voor extra uitstoot van CO₂? Ten slotte geldt ook voor biomassa dat we ons niet kunnen veroorloven energie te verspillen.

Productie

Friends of the Earth, het internationale netwerk waarvan Milieudefensie onderdeel is, hanteert het principe van 'energie soevereiniteit'. Samenlevingen moeten zoveel mogelijk duurzaam kunnen voorzien in hun eigen energiebehoefte en de energievoorziening moet in handen zijn van burgers. Dat betekent dat als Nederland kiest voor het verbranden van biomassa voor energie, de grondstoffen hiervoor primair uit eigen land moeten komen. Momenteel (2020) komt ongeveer 75 procent van alle houtige biomassa uit eigen land, maar met de groeiende vraag naar brandhout groeit ook de import. Milieudefensie wijst deze ontwikkeling af, met als zwaarwegend argument dat productielanden hun biomassa zelf moeten kunnen inzetten. Anno 2020 is nog steeds ruim een derde van de wereldbevolking afhankelijk van houtstook voor voedselbereiding en warmte. Als rijke landen overal ter wereld hout opkopen om de klimaatboekhouding groen te wassen, wordt de CO₂-uitstoot voor de verbranding aan de productielanden toegerekend en kan daar houtschaarste ontstaan. Als landen hun biomassa aan de hoogste bidder laten verkopen en vervolgens aangewezen blijven op fossiele brandstoffen voor de energieproductie, heeft zowel het klimaat als de lokale bevolking daar onder te lijden.

Hieruit volgen twee uitgangspunten met betrekking tot binnenlandse productie van houtige biomassa:

- 1) Vraag verminderen - Geen nieuwe houtgestookte energie installaties;
- 2) Aanbod vergroten - aanplant duurzaam beheerd bosareaal.

Met betrekking tot uitgangspunt twee is het van belang te melden dat Nederland sinds 2013 bosareaal verliest: tussen 2013 en 2017 was de vermindering al 5000 hectare. Een van de redenen is dat tijdelijke productiebossen zijn gekapt en de grond weer in gebruik is genomen voor landbouw. Landbouwgrond beslaat nog altijd meer dan de helft van de oppervlakte van Nederland. Minder dan 9 procent van het landoppervlak is bos.

Beperkingen import

Een kwart van de houtige biomassa die momenteel wordt verbrandt wordt geïmporteerd. Milieudefensie wil dat dit zo snel mogelijk wordt afgebouwd, maar de verwachting is dat brandhout import nog langjarig zal plaatsvinden. Daarom ijvert Milieudefensie tegelijkertijd ook voor zeer strikte voorwaarden als het gaat om import. De eerste beperkende voorwaarde is dat biomassa primair uit de regio moet komen. Uitstoot tijdens productie en transport moet geminimaliseerd worden en controle en transparantie gemaximaliseerd.

Een tweede voorwaarde is dat alleen houtige biomassa waarvan is vastgesteld dat het gaat om restmateriaal waar geen hoogwaardiger toepassing voor mogelijk is, in aanmerking komt voor gebruik in Nederland. Vanuit regio's waar er sprake is van een biomassa-overschot. In de praktijk betekent dit dat alleen import uit landen mogelijk is die een sluitende koolstof-boekhouding hebben en hun CO₂-uitstoot reduceren volgens het klimaatverdrag van Parijs. De Verenigde Staten bijvoorbeeld, valt daar dus buiten.

Toepassing

Duurzame energie is schaars, duurzame biomassa is er nog veel minder. Biomassa is niet alleen een waardevolle grondstof voor allerlei producten, er wordt ook CO₂ in opgeslagen zolang het niet verrot of verbrandt. Hoogwaardige toepassingen zoals in de bouw, in de chemie of in allerlei gebruiksvoorwerpen moeten daarom voorrang krijgen. Houtige biomassa komt alleen in aanmerking voor de productie van energie (en dus van CO₂) als hoogwaardiger toepassingen niet mogelijk zijn. In de circulaire economie krijgt hout een prominente rol, wat de vraag alleen maar zal doen toenemen. Dit heeft tot gevolg dat het aanbod van biomassa voor energieproductie bijzonder klein zal zijn en zal blijven.

Voor dat kleine deel duurzame biomassa dat wel in aanmerking komt voor energieproductie, kiest Milieudefensie voor zo efficiënt mogelijk gebruik. Biomassa is een brandstof waarmee hoge temperaturen zijn op te wekken. Dat is met andere vormen van niet-fossiele energie nog niet (efficiënt) mogelijk. Biomassa zal daarom met voorrang moeten worden ingezet in industriële processen.

Het verbranden van hout moet met zo min mogelijk uitstoot van stikstof, ongezonde rookgassen en fijnstof gepaard gaan. Dus geen houtkachels en haarden, maar efficiënte installaties met rookgasreiniging. Geen houtgestookte warmtenetten in matig geïsoleerde wijken, maar alleen en beperkte bijstook op momenten dat restwarmte, geothermie of warmte uit oppervlaktewater niet voldoende is om de wijk warm te houden. Een (houtgestookt) warmtenet mag nooit een reden zijn om woningen minder goed te isoleren.

Verandermacht

Zonder subsidie is bio-energie uit houtverbranding niet rendabel. Milieudefensie zet zich daarom in voor een bouw- en subsidiestop voor biomassacentrales. Deelname aan het SER adviestraject dat in juli 2020 is afgerond, was succesvol: de SER adviseert om biomassa voor elektriciteit per direct en voor warmte op korte termijn af te bouwen ten gunste van echt duurzame alternatieven zoals zon- en windenergie. Nu is het aan het kabinet om beleid te ontwikkelen in lijn met dit advies. Milieudefensie gaat zich hier voor inzetten.

Steun vanuit de verandermacht is hierbij onontbeerlijk: zonder druk uit de samenleving heeft onze boodschap veel minder zeggingskracht. Steun voor de alternatieven, met name op het gebied van duurzame warmte, is hiermee onlosmakelijk verbonden. Voor meer dan de helft van de Nederlandse woningen is isolatie in combinatie met een warmtepomp de meest logische en duurzame optie. Voor warmtenetten is het belangrijk dat gas of resthout niet het hoofdingrediënt zijn voor de warmteopwekking, maar op zijn hoogst een bijstook optie bij piekvraag. Warmte kan het beste worden geleverd via geothermie, aquathermie, restwarmte of een andere duurzame mogelijkheid. Isolatie van alle gebouwen in Nederland is van groot belang, hoe minder warmtevraag hoe minder (bio)grondstoffen nodig zijn.

Ten slotte wordt het gebruik van open haarden en inefficiënte houtkachels afgeraden. Bijna 20 procent van het biomassagebruik voor energie in Nederland komt voor rekening van kachels en haarden van huishoudens. Dit levert CO₂, maar ook uitstoot van allerlei schadelijke stoffen zoals stikstof en fijnstof op. Voor klimaat, natuur en omwonenden is dit schadelijk.